

Vjekoslava Jurdana

Sandra Kadum

Temelji za stvaralačku ulogu istarskih učitelja u izvannastavnim aktivnostima književnog odgoja i obrazovanja

Pregledni rad

Review article

UDK 374:811.163.42

U radu se unutar književnoteorijskog i pedagoškog okvira istražuju stavovi učitelja o jezično-umjetničkom stvaralaštvu učenika, i to u području izvannastavnih aktivnosti. Kako bi se stvorila teorijska i metodološka podloga za eksperimentalno istraživanje, u uvodnom dijelu rada razjašnjavaju se pojam i uloga stvaralaštva u suvremenom društvu, te važnost odgojno-obrazovnih aspekata u razvoju kreativnoga pojedinca. U eksperimentalnom dijelu provedeno je anketno istraživanje stavova učitelja kojim je bilo obuhvaćeno 54 ispitanika, učitelja-voditelja izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u osnovnim školama na području Istarske županije. Na taj je način dobiven hotimičan uzorak, koji, dakako, prema prirodi samoga geografskoga područja istraživanja nije velik, ali omogućuje izvođenje određenih zaključaka. Pošlo se od pretpostavke da upravo o stavu učitelja zavisi kako će se odvijati njegov voditeljski rad. Iskustva učitelja – voditelja su uglavnom pozitivna te su zadovoljni uvjetima rada, a kao motiv navode osobne interese i ljubav prema određenoj aktivnosti. No, ispitanici ističu da im treba ponuditi dodatne oblike edukacije i permanentnog usavršavanja. Svakako, valja (i dalje) poboljšavati i unaprjeđivati materijalne i prostorne uvjete rada kao temeljne vanjske i društvene poticaje i unutarnju snagu da se ustraje u toj napornoj djelatnosti.

Ključne riječi: izvannastavne aktivnosti, stvaralaštvo, književni odgoj i obrazovanje, učenik, učitelj – voditelj

Uvod

Stvaralaštvo kao potencijal pojedinca¹ snažno se propituje u suvremenome trenutku pa se istražuju prostori koji omogućuju razvoj stvaralačkih sposobnosti. Stvaralaštvom se bave stručnjaci različitih profila i područja jer je uočeno da je suvremenome društvu stvaralački – kreativan pojedinac osobito dragocjen.² U psihologiji se kreativno mišljenje izjednačuje s *divergentnim mišljenjem*, koje je: fleksibilno, fluentno i originalno. Inventivno i kreativno mišljenje proces je povezivanja pojmova i stvari na nov i nepoznat način, zamjedbom veza među pojavama i stvarima koje nisu uvijek očite.³ U tome kontekstu istraživanje odgojno-obrazovnih aspekata stvaralaštva poprima iznimnu važnost. Jer, valja odgojiti i obrazovati stvaralačku osobu, a to nije laka niti jednostavna zadaća. Prije svega, odgojitelji i učitelji i sami moraju biti stvaralačke osobe. No, odnos škole i stvaralaštva složeno je i još uvijek nedovoljno obrađeno pitanje. Naime, škola je čvrsto strukturirana institucija, s jasno zadanim programima i planovima, a stvaralaštvo je onaj vid ljudske djelatnosti koja traži prirodno i nesputano razvijanje, slobodu, samostalnost, nezavisnost, privlačnost, motiviranost, otvorenost, neopterećenost formalnim stegama, nametnutim

¹ Napomena: u radu je muški rod generički – vrijedi za muški i ženski.

² Kreativan – koji ima stvaralačkog duha, koji je sposoban za stvaralaštvo: u umjetničkom, poslovnom, znanstvenom smislu (Anić 2003: 626).

³ Znanstveno proučavanje pojma kreativnosti, u području psihologije, formalno započinje J. P. Guilford u okviru American Psychological Association, posebice prvim pokušajima mjerenja psihometrijskim testovima. U svojem je obraćanju 1950. Guilford uputio poziv članovima APA-e (American Psychological Association) da obrate osobitu pozornost ispitivanju procesa kreativnosti (Guilford 1987: 33-65). U psihološkoj literaturi može se naći više od šezdeset definicija kreativnosti, no izvan je dometa ovoga rada nabrojiti ih sve. Ovdje ističemo ovu: Robert J. Sternberg (2012.) smatra da je kreativnost, prije svega, odluka ulaganja. Ljudi se ne rađaju kreativni ili nekreativni. Umjesto toga, oni razvijaju skup stavova prema životu koji karakteriziraju one koji su spremni promišljati sebe i svijet na svoj način. Kreativnost obuhvaća nekoliko različitih aspekata: (a) sposobnosti, (b) znanja, (c) stilove razmišljanja, (d) atribute osobnosti, (e) motivaciju, a posebno intrinzičnu motivaciji i (f) okoliš. Primjerice, osoba može imati kreativnu sposobnost koja će omogućiti kreativnost, ali bez spremnosti da poduzme razumne rizike ili pak bez okruženja koje pruža barem minimalnu potporu kreativnosti. Stoga će potencijalna kreativnost pojedinca biti potisnuta. Zato je presudno važno, posebno u školama, pružiti okruženje koje omogućava da kreativnost procvjeta – ne samo riječju nego i djelom. Istodobno, pojedinac može imati kreativan stav, ali bez vještina kreativnosti – poput traženja pomirenja suprotnih ideja i dijalektičkoga razmišljanja – i tada neće doseći svoj puni kreativni potencijal.

modelima i načinima mišljenja (Previšić 1987: 7). No, s druge strane, to ne znači da su stvaralačke aktivnosti bez reda i strukture. I one imaju svoju logiku, svoje uvjete, svoj smisao koji se ne iscrpljuju u nesputanoj zabavi, već zahtijevaju specifičan napor i aktivaciju određenih sposobnosti. Upravo su izvannastavne aktivnosti u školi izniman prostor samoaktualizacije i ostvarenja stvaralačkih potencijala. Cilj je izvannastavnih aktivnosti pružiti svakom učeniku i učitelju stvaralačku slobodu za rad izvan redovite nastave.

Naime, uz redovnu nastavu, u hrvatskim školama realiziraju se i drugi oblici odgojno-obrazovnoga rada. Jedan od tih oblika su izvannastavne školske aktivnosti. U uvodnome dijelu Nastavnoga plana i programa za osnovnu školu Republike Hrvatske ističe se: „Izvannastavne aktivnosti su najdjelotvorniji način sprečavanja društveno neprihvatljivog ponašanja, a iznimno su poticajne za samoaktualizaciju učenika i samostalno-istraživačko učenje“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu Republike Hrvatske 2006).

Pedagozi, metodičari i teoretičari, kao i cjelokupna učiteljska struka svjesni su činjenice da je škola danas zapravo rijetko mjesto gdje se djeca i mladež mogu kontinuirano susretati, razgovarati, sukobljavati, razmjenjivati ideje i na taj način usavršavati svoje socijalne vještine (Martinčević 2010, Previšić 2000). Pritom, upravo verbalizacija ima veliko značenje, naime oblici rada u mediju jezika i jezične umjetnosti – književnosti. Izvannastavnim aktivnostima u književnom odgoju i obrazovanju smatraju se one aktivnosti koje se najčešće vezuju za nastavu materinskoga jezika, ali i jezik općenito (Rosandić 2005: 54-55).⁴ Voditelji tih aktivnosti nisu isključivo učitelji hrvatskoga jezika i književnosti, nego i učitelji razredne nastave, ali i bilo koji drugi učitelj koji ima sklonosti za jezično-umjetničko područje rada.⁵ Štoviše, u praksi se susrećemo i s mnogim kombinacijama jezičnih aktivnosti. Tako primjerice postoje dramsko-recitatorska,

⁴ Autor dijeli slobodne aktivnosti jezično-izražajne umjetnosti prema užem i širem smislu. U užem smislu literarne slobodne aktivnosti su literarna i dramska sekcija, dok su u širem smislu recitatorska, radio-televizijska i knjižničarska sekcija. Stjepko Težak (1971.) navodi ove vrste takvih aktivnosti: literarna, filološka, novinarska, recitatorska, dramska, filmska, knjižničarske aktivnosti, izdavačke aktivnosti, radio-televizijske aktivnosti.

⁵ U terminološkom pogledu valja naglasiti da su se u hrvatskim školama od pedesetih do osamdesetih godina prošloga stoljeća izvannastavni oblici organizirali pod nazivom slobodne aktivnosti, a od osamdesetih godina do danas pod nazivom izvannastavne aktivnosti.

literarno-recitatorska, dramsko-scenska, novinarsko-literarna skupina.⁶ Takve kombinacije ostvaruju se na temelju afiniteta i sposobnosti učitelja – voditelja, ali treba postojati i interes učenika koji će djelovati u toj skupini. Upravo ono po čemu se redovna nastava razlikuje od slobodnih aktivnosti, uz ostalo, ogleda se u pedagoškoj ulozi nastavnika (Previšić 1987: 45). Dok je u nastavi učitelj osnovni organizator, neprikosnoveni autoritet, ispitivač, ocjenjivač, u slobodnim aktivnostima je „samo na početku pokretač, inicijator, a poslije tek savjetodavni voditelj, aktivni pokrovitelj, koji bdije, potiče, savjetuje, usmjerava, hrabrio, ponešto inicira, ali se ne nameće kao nepovredivi vođa“ (Težak 1971: 21).

Pri tome, naime planiranju i organiziranju rada izvannastavne aktivnosti, učitelj – voditelj ima na umu da sadržaji rada utječu na razvoj ličnosti učenika. U svakom trenutku treba znati kojim sadržajem (vježbom, igrom i sl.) želi postići određeni cilj, na koji način zadovoljiti učenikove potrebe, aktivirati stvaralačke snage te koje aktivnosti koristiti i kakve rezultate očekivati. Isto tako, učenicima treba biti jasno što se od njih traži, treba im omogućiti da pitaju, rade drugačije, da budu kreativni i slobodni. Dobar učitelj – voditelj svojim učenicima dozvoljava da budu ono što jesu, da iskazuju svoje potrebe, osjećaje i stvaralačke mogućnosti. Osnova izvannastavnih aktivnosti jest sloboda izbora i postojanje motivacijskoga sklopa koji uvjetuje izbor (Mlinarević i Brust 2009). Stoga, svaki bi se voditelj trebao permanentno educirati te razvijati metode i načine rada (Rosić 2005). Štoviše, i prije svega, valja sustavnije i snažnije raditi na osposobljavanju budućih učiteljskih kadrova za rad u izvannastavnim aktivnostima. Nedostaje sustavan rad, metodičko osposobljavanje i potrebno praktično hospitiranje studenata (Previšić 1987: 48).⁷ Naime, valja poći od temeljne činjenice a to je da

⁶ Uz to, pojavljuju se pojmovi skupina, grupa i sekcija. Grupa je povremeni organizirani oblik rada, a sekcija stalni organizirani oblik rada u sklopu kulturno-umjetničkoga društva škole. U značenju sekcije upotrebljava se i hrvatski termin družina (Rosandić 2005: 54).

⁷ Na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, V. Jurdana, suautorica ovoga rada, predavala je studentima razredne nastave izborni kolegij Izvannastavne jezične i književne aktivnosti (od 2009. do 2012. godine). Zanimanje studenata za taj kolegij bilo je izvanredno pa je velik broj studenata – uglavnom cijela studijska grupa, sudjelovao na nastavi toga kolegija. Voditeljica kolegija je organizirala nastavu tako da se osim usvajanja teorijskih i stručnih postavki, studenti putem vježbi i praktičnoga rada i sami konkretno i individualno uvedu u takav vid rada. Osobito se je poticala kreativnost, odnosno stvaralački pristup: studenti su imali zadaću osmisliti i realizirati (uz savjete i konzultacije s nastavnikom) jedan metodički model rada. Prije svega, studentima je voditeljica kolegija pokazala dnevnik koje vode voditelji izvannastavnih aktivnosti – tzv. „ružičaste bilježnice“ kako ih se kolokvijalno naziva u

je kreativnost bitna individualna i socijalna osobina svakoga čovjeka. Stoga je svaki čovjek potencijalni stvaralac. No, valja ispuniti vanjske uvjete, društvene poticaje i unutarnju snagu da se ustraje u toj napornoj djelatnosti jer se tada ostvaruju i rezultati toga rada, stvaraju se novi produkti, ideje i otkrića. A sve na temeljnoj postavci da misaoni procesi, koji su redovit pratilac svakoga stvaralaštva, trebaju biti oslobođeni ukalupljenoga načina ponašanja, stereotipnoga razmišljanja i reproduktivnoga zaključivanja (Previšić 1987:62). Stoga učiteljevo područje rada ne leži isključivo u znanju, nego u razvijenim sposobnostima uočavanja, analiziranja i interpretiranja situacija i događaja u okolini (Fudurić 2012). Upravo izvannastavne aktivnosti omogućuju takav stvaralački rad.

No, za uspješan rad izvannastavnih aktivnosti, osobito za povoljniju radnu atmosferu u grupi ili sekciji, neobično je važna motivacija i osobni odnos učitelja-voditelja prema tim aktivnostima. Važno je da se stručna tijela i osobe u školi pobrinu za adekvatan izbor učitelja kao voditelja pojedine izvannastavne aktivnosti. Nažalost, praksa pokazuje da se učitelji automatizmom određuju za rad u pojedinoj aktivnosti, naime prema stručnom predmetu koji predaju u redovnoj nastavi.⁸ No, želimo li u pozitivnom pravcu restrukturirati izvannastavne

školama, a koje je sama tijekom rada u školi vodila. Nadalje, pojašnjen im je pojam i funkcija kulturno-umjetničkoga društva u školi. Zatim su studenti uvježbavali različite vježbe za glas, intonaciju, jačinu, tišinu, pokret – u kontekstu rada u dramskoj i recitatorskoj sekciji. Nadalje, pokazani su, u konkretnom radu sa studentima, oblici motivacije za stvaralačko pisanje (literarna sekcija). Studenti su pisali svoje literarne radove (neki su donijeli i svoje učeničke radove kojima su sudjelovali na smotrama, natjecanjima i susretima pa su pritom komentirali što znači takav angažman za učenika, dakle iz učeničke perspektive). Rezultati takvoga rada ubrzo su uslijedili: mnogi su studenti birali temu za diplomski rad iz ovoga kolegija, a neki od njih sada rade u osnovnim školama pa se javljaju kako već uspješno vode neke od izvannastavnih aktivnosti u jezično-umjetničkome području.

⁸ V. Jurdana, suautorica ovoga rada, 18 je godina bila profesorica hrvatskoga jezika u osnovnoj školi. Tijekom toga dugoga razdoblja promijenila je više škola i sredina (Istra, Hrvatsko primorje), te se, osim u redovnoj nastavi, istaknula i u vođenju izvannastavnih aktivnosti: dramskoj, recitatorskoj i literarnoj. Kada je nakon niza godina iznimno uspješnoga rada (brojna sudjelovanja na regionalnim i državnim susretima, smotrama, natjecanjima) zamolila da je se, zbog zdravstvenih tegoba i iscrpljenosti, oslobodi vođenja tih aktivnosti te je predložila vođenje slobodne aktivnosti (mali glagoljaši), koja zapravo i ne izlazi iz okvira njezine temeljne struke, tada je doživjela velike pritiske nadležnih. I vratila se vođenju onoga što je MORALA. U tom kontekstu ističemo rečenice Vlatka Previšića (1987: 47): „Mnogim nastavnicima bi koristilo da i sami promijene višegodišnju prisutnost u istoj sekciji, kao što i učenici mogu birati onu aktivnost u kojoj žele raditi. Zašto, na primjer, nastavnik ne bi, samo zbog vlastite želje da proširi svoje znanje, zadovolji neki hobi, ili zbog stvaralačke znatiželje, radio i vodio neku grupu. Ne bi

školske aktivnosti, potrebni su, prije svega primjereni preduvjeti i predani učitelji koji slobodno mogu birati izvannastavne aktivnosti (Mlinarević i Brust 2009).⁹ Naime, stvaralački potencijal pojedinca zahtijeva određenu okolinu i uvjete kako bi se mogao slobodno razvijati i aktualizirati. Stoga je posebno važno istražiti učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti koji izravno utječu na stvaralačko oblikovanje i izvođenje programa izvannastavnih aktivnosti. Učiteljevo zadovoljstvo uključuje: doživljaj potpore od strane školske uprave (komunikacija, prostor, sredstva, oprema), slobodu u izboru programa izvannastavne aktivnosti (omogućavanje učitelju da vodi onu izvannastavnu aktivnost za koju ima sklonost), način uključivanja učenika u program izvannastavnih aktivnosti (uključenost učenika u skladu sa sposobnostima, potrebama i interesima) te stručno osposobljavanje učitelja, tj. usvajanje znanja i stjecanje sposobnosti na seminarima i radionicama u organizaciji stručnih institucija (Jurčić 2008).

U tom okviru, posebno navedenoga istraživanja (Jurčić 2008)¹⁰, zanimljivo je ispitati kakav je konkretan položaj učitelja-voditelja izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u Istri. Naime, u kakvim konkretnim uvjetima radi i omogućuju li mu ti uvjeti njegovu stvaralačku ulogu. Štoviše, poznato je, takovih istraživanja dosad nije bilo. A upravo voditelji izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti iz Istre ostvaruju izvrsne rezultate na natjecanjima, smotrama i susretima.¹¹

li to razbilo ustajalost i rutinerstvo u radu, što je nerijetko uzrokom stagniranja funkcionalne i odgojne zamisli tih aktivnosti. Time bi se, možda izbjegla dijelom zahvaljujući i ovome, primjedba koja se, kao anegdota, čuje među prosvjetnim radnicima: 'Natjeran sam da radim u toj slobodnoj aktivnosti!.'

⁹ Pa ipak, autorice, pozivajući se na postojeći hrvatski Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnom i srednjem školstvu (Narodne novine br. 87, 2008.) ističu kako su škole često ograničene organizacijskim, kadrovskim i materijalnim uvjetima. Čest je slučaj da izvannastavne aktivnosti provode učitelji koji time samo popunjavaju satnicu, a nisu dovoljno stručni ni motivirani za „dodijeljenu“ im aktivnost.

¹⁰ Istraživanje je provedeno u četiri županije (Međimurska, Varaždinska, Koprivničko-križevačka i Krapinsko-zagorska) – 9 gradskih i 12 prigradskih osnovnih škola na uzorku od 132 učitelja (7 učitelja i 125 učiteljica). S obzirom na spol, radno iskustvo, razred i vrstu škole, utvrđena je statistički značajna razlika u zadovoljstvu ispitanika pojedinim temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti. Zaključak je da škola može uspjeti u oblikovanju i realizaciji programa izvannastavnih aktivnosti, ako se usredotoči na učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti.

¹¹ Primjerice, 1992. godine V. Jurdana, suautorica ovoga rada, sudjelovala je kao voditeljica dramske skupine Područne škole Vrh – Osnovne škole „Vazmoslav Gržalja“ Buzet na

Stoga je za potrebe ovoga rada provedeno istraživanje koje je uključilo voditelje tih aktivnosti u Istri. Na taj je način dobiven hotimičan uzorak, koji, dakako, prema prirodi samoga područja istraživanja nije velik, ali omogućuje izvođenje određenih zaključaka. Cilj ovoga istraživanja nisu bile opće generalizacije, naime, s obzirom na cilj ovoga anketiranja, bili su dovoljni i neki „indikativni“ pokazatelji, koje je moguće koristiti za dalja zaključivanja i razmišljanja o istraživanoj tematici. Tako je i usmjerenost bila, u prvom redu, okrenuta prema učitelju-voditelju izvannastavne aktivnosti, njegovu radu i odnosu spram toga specifičnoga područja koje vodi. Pošlo se od pretpostavke da upravo o stavu učitelja zavisi kako će se odvijati njegov voditeljski rad. Riječju, jesu li izvedbeni uvjeti u kojima rade učitelji-voditelji izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u Istri takvi da omogućuju njihovu stvaralačku ulogu, a na kojoj se izgrađuje i stvaralaštvo njihovih učenika.

Metoda

Predmet istraživanja usmjeren je na *učitelje-voditelje izvannastavnih jezičnih aktivnosti u osnovnim školama*.

S obzirom na uvodna polazišta i predmet istraživanja proizišao je **cilj istraživanja**: *na uzorku učitelja-voditelja izvannastavnih jezičnih aktivnosti u osnovnim školama verificirati zadovoljstvo uvjetima rada u svojoj aktivnosti*.

županijskom susretu LIDRANO koji je te godine održan u Puli. Ondje su bile nazočne skupine izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti iz pulskih i drugih istarskih škola, kao i njihovi voditelji, redom sve vrlo uspješni i gotovo svi nominirani za državnu razinu – gdje su također postigli samo najbolje rezultate. I tijekom sljedećih godina, sudjelujući na LIDRANU, suautorica ovoga rada (sada radeći u svojoj sredini – opatijskoj osnovnoj školi) susretala je niz uspješnih voditelja u okviru izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti iz istarskih škola. Uza sve rečeno, ipak je mala dramska skupina iz Vrha na Bužeštini koja je uz pomoć svoje voditeljice pripremila jednu dramsku igru, na njihovu zavičajnom govoru – „Buolan zdravega nuosi“, izborila odlazak na državni susret. Kako je nastala ta dramska igra? Učenici su na poticaj učiteljice-voditeljice (koja nije iz toga kraja) skupljali usmene pjesme i priče svoga zavičaja. I tako je među sakupljenom građom, svoje mjesto našla i usmena anegdota „Buolan zdravega nuosi“ koja završava jakom i duhovitom poantom. U radu s dramskom grupom ta je anegdota dramatizirana i učenici su, prvi puta u povijesti te škole, sudjelovali na tako jakom natjecanju kao što je LIDRANO. Štoviše, u jakoj i iznimnoj konkurenciji drugih istarskih škola, izborili su svojom odlazak na državni susret.

Iz postavljena cilja proizašli su **zadaci istraživanja**:

1. utvrditi koja je najzastupljenija jezična skupina unutar izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti;
2. utvrditi zadovoljstvo i motive rada učitelja-voditelja izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u osnovnim školama.

Polazeći od cilja istraživanja i iz cilja proizašlih zadataka, postavljene su **hipoteze**:

H₁: Recitatorska skupina je najčešće zastupljena skupina u sustavu izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u osnovnim školama.

H₂: Rad u određenoj izvannastavnoj jezično-umjetničkoj aktivnosti učitelj-voditelj izvršava zbog zaduženja od ravnatelja škole.

Uzorakom je bilo obuhvaćeno 54 ispitanika, učitelja-voditelja izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u osnovnim školama na području Istarske županije: 98,1 % su ženskoga, dok je muškoga spola samo 1,9 %.

Za prikupljanje podataka rabili smo **anketni upitnik**, sačinjen upravo za potrebe ovoga istraživanja, kojeg je namjena bila prikupiti realne i pouzdane podatke vezane uz stavove učitelja-voditelja o izvannastavnim jezičnim aktivnostima. Tvrdnje su otvorenoga tipa.

Rezultati i rasprava

Sagledavanje podataka (do kojih smo došli istraživanjem) i rezultata (koje smo dobili obradom tih podataka) usmjerili smo ka cilju ovoga istraživanja da se na osnovi mišljenja i stavova učitelja-voditelja izvannastavnih jezičnih aktivnosti u osnovnim školama verificiraju nedostaci i problemi vezani uz fenomen zadovoljstva o uvjetima rada u svojoj aktivnosti. Pritom ukazujemo na činjenicu da u obradi imamo veći broj podataka od sudionika istraživanja. To iz razloga što su neki sudionici istraživanja u nekim osnovnim školama bili voditelji dviju ili više izvannastavnih jezičnih aktivnosti.

U svakoj od škola u kojoj je provedeno istraživanje postoji najmanje jedna vrsta izvannastavnih jezičnih aktivnosti. Mnoge škole imaju i više takvih aktivnosti, dok one „veće“ prakticiraju i više skupina s istom aktivnošću.

Izvannastavne jezične aktivnosti najčešće vode učitelji hrvatskoga jezika, ali i učitelji primarnoga obrazovanja. Iako nije isključen ni slučaj kada učitelj-voditelj nije u svojoj redovnoj nastavi usko povezan s ovim područjem.

Radni staž učitelja-voditelja koji su sudjelovali u ovom istraživanju kreće se od jedne do četrdeset i jedne godine, a broj godina bavljenja određenom aktivnošću najčešće je jednak godinama radnoga staža toga učitelja.

Najčešće zastupljena skupina u sustavu izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti

Na pitanje kojim se izvannastavnim aktivnostima u jezično-umjetničkom području bavite, dobili smo ukupno 64 odgovora koje smo poredali po učestalosti pojavljivanja. Rezultati istraživanja kazuju da su tri najzastupljenije skupine u sustavu izvannastavnih jezičnih aktivnosti: dramska skupina 21,9 %, literarna 15,6 % i recitatorska skupina 14,1 %. S postotkom od 9,4 % ubrajaju se kombinirana dramsko-recitatorska skupina te novinarska. Po četiri ispitanika, odnosno 6,3 % , voditelji su knjižničarske i glazbeno-scenske skupine. Nešto slabije, s 3,1 % zastupljene se literarno-recitatorska te lutkarska skupina.

U istraživanju su sudjelovali i učitelji-voditelji dramsko-scenske, novinarsko-literarne, radijske, literarne skupine na čakavskom dijalektu, WEB TIM skupine te mješovite i filološke skupine. Od ovih skupina anketu ispunjava po jedan voditelj, odnosno 1,6 %.

Tablica 1.

Kojim se izvannastavnim aktivnostima u jezično-umjetničkom području bavite?

Aktivnosti	<i>f</i>	%
dramska skupina	14	21,9
literarna skupina	10	15,6
recitatorska skupina	9	14,1
dramsko-recitatorska skupina	6	9,4
novinarska skupina	6	9,4
knjižničarska skupina	4	6,3
glazbeno-scenska skupina	4	6,3
literarno-recitatorska skupina	2	3,1
lutkarska skupina	2	3,1
dramsko-scenska skupina	1	1,6
novinarsko-literarna skupina	1	1,6
radijska skupina	1	1,6
literarna skupina na čakavskom dijalektu	1	1,6
web tim	1	1,6

Aktivnosti	<i>f</i>	%
mješovita skupina	1	1,6
filološka skupina: ova skupina djeluje kroz radionice diferencijalne gramatike	1	1,6
Ukupno:	64	100

Iako, temeljem provedenoga istraživanja, recitatorska skupina zauzima treće mjesto po učestalosti djelovanja unutar osnovnih škola (14,1 %), dramska je skupina mnogo više zastupljena, čak 21,9 %.

Premda nije najčešće zastupljena, recitatorska skupina se vrlo često kombinira s ostalim aktivnostima.

Dobiveni podaci prikazani su u tablici 1. Uočava se da je najzastupljenija skupina unutar izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti dramska skupina (21,9 %). S obzirom da smo hipotezom H_1 pretpostavili da se najčešće kao izvannastavna jezična aktivnost pojavljuje recitatorska skupina, slijedi da postavljena hipoteza nije potvrđena.

Rad u izvannastavnoj jezično-umjetničkoj aktivnosti

Jedna od čestica o kojoj su se izjašnjavali sudionici istraživanja odnosila se na njihova iskustva glede rada u izvannastavnoj jezično-umjetničkoj aktivnosti. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 2. Od 73 odgovora, 41,1 % ispitanika kao svoje iskustvo navodi zadovoljstvo radom učenika. Pozitivna iskustva ističe 37 % ispitanika, dok njih 5,5 % svoja iskustva definiraju u negativnom tonu, kroz nezainteresiranost učenika za taj vid rada. Prema tome, velika većina sudionika istraživanja, tj. voditelja izvannastavnih jezičnih aktivnosti navode da su vrlo zadovoljni radom svojih učenika unutar skupine koju vode te imaju pozitivna iskustva u svom radu.

4,1 % ispitanika spominju negativno iskustvo i to kao nezadovoljstvo satnicom i terminima održavanja nastave, dok dva ispitanika izražavaju svoje iskustvo kao dobro. Za jednoga ispitanika to je poticajno iskustvo, za još jednoga ugodno, dok jedan ispitanik svoje iskustvo definira kao opterećenje.

Tablica 2.

Kakva su Vaša iskustva u tom radu?

Iskustva	<i>f</i>	%
zadovoljni radom učenika	30	41,1
pozitivna iskustva	27	37,0
nezainteresiranost učenika za rad	4	5,5
nezadovoljni satnicom i terminom održavanja nastave	3	4,1
dobra iskustva	2	2,7
poučna iskustava	2	2,7
zadovoljni svojim radom	2	2,7
poticajna iskustva	1	1,4
ugodna iskustva	1	1,4
opterećenje	1	1,4
Ukupno:	73	100

Sljedeća čestica koja je sudionicima istraživanja dana na izjašnjavanje glasila je *Koji su konkretni izvedbeni uvjeti Vašega rada?* Dobiveni rezultati su prikazani u tablici 3.

Tablica 3.

Koji su konkretni izvedbeni uvjeti Vašega rada?

Uvjeti rada	<i>f</i>	%
dobri prostorni uvjeti	14	21,2
sudjelovanje na natjecanjima, manifestacijama i školskim priredbama	11	16,7
dobri	8	12,1
snalazimo se uz pomoć škole, roditelja i lokalne zajednice	7	10,6
dobri materijalni uvjeti	6	9,1
uvjete stvaramo sami	6	9,1
loši materijalni uvjeti	5	7,6
neadekvatna satnica	4	6,1
premali broj zainteresiranih učenika	2	3,0
ostvarivanje projekata	2	3,0
loši prostorni uvjeti	1	1,5
Ukupno:	66	100

Sudionici istraživanja su glede konkretnih izvedbenih uvjeta navodili kako im je najvažnije da imaju dobre prostorne uvjete za rad, ali i to da često sudjeluju na raznim natjecanjima i manifestacijama. Tako je 21,2 % ispitanika kao konkretni izvedbeni uvjet svojega rada navelo dobre prostorne uvjete.

Sudjelovanje na natjecanjima, manifestacijama, školskim priredbama i sl. u svojim odgovorima spominje 16,7 % ispitanika, dok njih 12,1 % konkretne izvedbene uvjete svoga rada definira kao dobre; 10,6 % ispitanika navodi da se snalaze uz pomoć škole, roditelja i lokalne zajednice. I dok 9,1 % ispitanika konkretnim izvedbenim uvjetima smatra dobre materijalne uvjete, isto toliko njih je stava da te uvjete stvaraju oni sami u svom radu. Loše materijalne uvjete (7,6 %), neadekvatnu satnicu (6,1 %) te premali broj zainteresiranih učenika (3 %) neki ispitanici također uvrštavaju u konkretne izvedbene uvjete svojega rada. Zadovoljstvo ostvarivanjem projekata navodi tek 3 % ispitanika, dok 1,5 % njih smatra prostorne uvjete za ovakav oblik rada lošim.

Iz kojeg motiva ste započeli s radom u toj izvannastavnoj aktivnosti? bila je sljedeća čestica o kojoj su se izjašnjavali sudionici istraživanja. Dobiveni podaci prikazani su u tablici 4.

Iz tablice 4 se uočava da su motivi zbog kojih sudionici istraživanja postaju voditelji određene jezične aktivnosti vrlo različiti. Tako 40,7 % ispitanika kao motiv za rad u svojoj skupini navodi osobne interese i ljubav prema toj aktivnosti. Zaduženje od ravnatelja dobilo je 16,7 %, a 13 % njih to radi zbog popunjavanja norme. 9,3 % ispitanika za rad u ovoj aktivnosti ima poticaj još od djetinjstva, kada su i oni sudjelovali u takvoj aktivnosti.

Tablica 4.

Iz kojeg motiva ste započeli s radom u toj izvannastavnoj aktivnosti?

Motivi	<i>f</i>	%
osobni interesi i ljubav prema toj aktivnosti	22	40,7
zaduženje od ravnatelja	9	16,7
popunjavanje satnice	7	13,0
poticaj iz djetinjstva	5	9,3
interes učenika	5	9,3
poticati učenike na neku aktivnosti	4	7,4
spada u sadržaj moga rada	2	3,7
Ukupno:	54	100

Motiviranima interesom učenika smatra se 9,3 % ispitanika, a njih 7,4 % željeli su potaknuti učenike na neku aktivnost.

Izvanastavna aktivnost je dio rada učitelja u 3,7 % slučajeva, i to su knjižničari koji vode knjižničarsku skupinu.

Temeljem rečenoga može se zaključiti da su najvećem broju slučajeva upravo osobni interesi i ljubav prema određenoj aktivnosti bili presudni za početak rada u konkretnoj izvanastavnoj aktivnosti.

Predzadnja čestica koja je sudionicima istraživanja dana na izjašnjavanje odnosilo se na edukaciju učitelja-voditelja. Glasila je: *Smatrate li se dovoljno educiranima za voditeljstvo unutar svoje izvanastavne aktivnosti?* U tablici 5 su prikazani odgovori dobiveni po toj čestici.

Kao i u svakom drugom radu, edukacija je vrlo bitna i u radu izvanastavnih jezičnih aktivnosti. Uvijek je potrebna dodatna edukacija kako bismo što kvalitetnije stvaralački djelovali u svom poslu, ali i kako bismo pratili trendove koje donosi novo vrijeme.

Ispitanici se smatraju dovoljno educiranima, ali im je potrebna daljnja edukacija (33,3 %). Odgovorom **da** izjasnilo se 22,8 % ispitanika, dok se nedovoljno educiranima smatra njih 10,5 %.

Educiram se preko literature i interneta navodi 7 % ispitanika. Jednak broj ispitanika odgovara da se trudi i radi na usavršavanju te jednako toliko njih pohađa radionice i edukacije. Samoedukaciju navodi 5,3 % ispitanika, dok 3,5 % smatra da ih iskustvo čini educiranima; jednako toliko njih se educira kroz izmjenu iskustva s voditeljima iz drugih škola.

Tablica 5.

Smatrate li se dovoljno educiranima za voditeljstvo unutar svoje izvanastavne aktivnosti?

Edukacija	<i>f</i>	%
smatram se educiranim, ali je uvijek potrebno više	19	33,3
da	13	22,8
ne dovoljno	6	10,5
educiram se preko literature i interneta	4	7,0
trudim se i radim na usavršavanju	4	7,0
pohađam radionice i edukacije	4	7,0

Edukacija	<i>f</i>	%
samoedukacija	3	5,3
iskustvo me čini educiranim	2	3,5
educiram se kroz izmjenu iskustva s drugim voditeljima	2	3,5
Ukupno:	57	100

Zadnja čestica koja je dana sudionicima istraživanja na izjašnjavanje bila je otvorenoga tipa i njome je dana mogućnost da izraze svoje prijedloge za poboljšanje rada. Glasila je: *Izrecite svoje prijedloge za poboljšanje rada.*

Ispitanici su iznosili različite prijedloge, koje smo grupirali i kao takve prikazali u tablici 6.

Tablica 6.

Izrecite svoje prijedloge za poboljšanje rada.

Prijedlozi	<i>f</i>
pohađanje radionica, seminara, aktiva i sl.	15
potrebno je stalno usavršavanje	10
češće bi se trebali održavati skupovi i edukacije u našem području	4
važan je individualni trud i volja za rad	4
škola bi trebala materijalno pomagati	4
pratiti literaturu i rad drugih škola	3
potrebna potpora škole, roditelja i lokalne zajednice	3
izmjena iskustva	2
edukacija unutar škole	2
nedostatak literature	1
susret s književnicima	1

Sudionici istraživanja kao najvažnije ističu da valja raditi na sebi, dodatno se usavršavati, pohađati radionice, seminare i sl. kako bi uz trud i rad postizali što bolje rezultate.

Na osnovi iznijetih stavova sudionika istraživanja zaključujemo da ni hipoteza H_2 nije potvrđena. Naime, drugom hipotezom pretpostavili smo da rad u određenoj izvannastavnoj aktivnosti učitelj-voditelj izvršava zbog zaduženja od ravnatelja škole. Međutim, čak 40,7 % sudionika istraživanja kao motiv rada navodi osobni interes i ljubav prema aktivnosti koju vodi, dok tek njih 16,7 % kao motiv navodi zaduženje od ravnatelja škole.

Zaključci

Rezultati provedene ankete za učitelje-voditelje izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u osnovnim školama na području Istarske županije upućuju na zaključak da je unutar jezično-umjetničkih aktivnosti najzastupljenija dramska skupina i pritom su voditelji izvannastavnih jezičnih aktivnosti vrlo zadovoljni radom svojih učenika unutar skupine.

Kada je riječ o konkretnim uvjetima u kojima se ostvaruju izvannastavne jezične aktivnosti vrlo je važno imati dobre prostorne uvjete. Pored toga važno je sudjelovanje na raznim natjecanjima i manifestacijama.

Osobni interesi i ljubav prema određenoj izvannastavnoj jezičnoj aktivnosti presudni su zbog kojih ispitanici postaju voditelji tih aktivnosti. Pritom, kao i u svakom drugom radu, edukacija je vrlo bitna i uvijek je potrebna kako bi se što kvalitetnije stvaralački djelovalo, ali i pratili trendovi koje donosi novo vrijeme. Zato je od osobite važnosti raditi na sebi, dodatno se usavršavati, pohađati radionice, seminare i sl. kako bi se polučivali što bolje rezultate.

Rezultati istraživanja pokazali su:

- (1) dramska skupina je najčešće zastupljena u sustavu izvannastavnih jezičnih aktivnosti, čime je odbačena hipoteza H_1 kojom je pretpostavljeno da je najčešće zastupljena skupina u sustavu izvannastavnih jezičnih aktivnosti recitatorska skupina
- (2) rad u određenoj izvannastavnoj aktivnosti motiviran je osobnim interesom i ljubavlju prema konkretnoj aktivnosti, čime nije potvrđena hipoteza H_2 kojom smo pretpostavili da rad u određenoj izvannastavnoj aktivnosti učitelj-voditelj izvršava zbog zaduženja od ravnatelja škole.

Iako su izvannastavne jezično-umjetničke aktivnosti vrlo zastupljene slobodne aktivnosti učenika u osnovnim školama u Istri, treba sve više poticati učenike na sudjelovanje u njima. Također treba učiteljima ponuditi dodatnu edukaciju što je, dakle, u skladu s teorijskim postavkama iznesenima u uvodnome dijelu rada. Svakako, valja (i dalje) poboljšavati i unaprjeđivati materijalne i prostorne uvjete rada kao temeljne vanjske i društvene poticaje i unutarnju snagu da se ustraje u toj napornoj djelatnosti. Upravo tada se ostvaruju i stvaralački rezultati toga rada i osigurava kreativna budućnost za čitavu istarsku zajednicu.

Literatura

- V. Ani i sur., *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb 2003.
- B. Fudurić, Mogućnosti rada u izvannastavnoj aktivnosti, *Napredak*, 153(1), 2012., 107–116.
- J. P. Guilford, Creativity Research: Past, Present and Future. U: Isaksen, S. G. (Ed.), *Frontiers of creativity research: Beyond the basics*, Bearly Limited, Buffalo NY, 1987., 33–65.
- M. Jurčić, Učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti, *Život i škola*, LIV, 2008., 9–26.
- J. Martinčević, Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti, *Život i škola*, LVI, 2010. 19–34.
- V. Mlinarević, M. Brust, Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti; u I. Majorosi (ur.): *Tehetseg Nap: Az eljárs = III. Dan talenata: zbornik radova = The 3rd talented pupils day: proceedings* (25-32). Kanjiža: Bolyai Farkas Alapítvány. Ovdje prema: V. Mlinarević, M. Brust, *Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti*, https://bib.irb.hr/.../481572.Mlinarevi_Brust_Kvaliteta_provedbe.pdf, 20. 8. 2014., Učiteljski fakultet u Osijeku, 2009., 1–10.
- V. Previšić, *Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo*, Školske novine, Zagreb 1987.
- V. Previšić, Slobodno vrijeme između pedagoške teorije i prakse, *Napredak*, 141(4), 2000., 403–410.
- Republika Hrvatska, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb 2006.
- D. Rosandić, *Metodika književnog odgoja*, Školska knjiga, Zagreb 2005.
- V. Rosić, *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti*, Naklada Žagar, Rijeka 2005.
- R. J. Sternberg, The assessment of creativity: An investment-based approach, *Creativity Research Journal*, 24(1), 2012., 3–12.
- S. Težak, *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine: priručnik za nastavnike*, Školska knjiga, Zagreb 1971.

Sažetak

Stvaralaštvo kao potencijal pojedinca snažno se propituje u suvremenome trenutku pa se istražuju prostori koji omogućuju razvoj stvaralačkih sposobnosti. Upravo su izvannastavne aktivnosti izniman prostor samoaktualizacije i ostvarenja stvaralačkih potencijala. Cilj je izvannastavnih aktivnosti pružiti

svakom učniku i učitelju stvaralačku slobodu za rad izvan redovite nastave.

No, učenici mogu aktivirati svoje stvaralačke potencijale tek onda kada učitelj-voditelj aktivnosti bude i sam stvaralački osviješten. To je proces čiji su temelj učitelji konkretni uvjeti rada.

U tom okviru provedeno je anketiranje učitelja – voditelja izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti u osnovnim školama Istarske županije, gdje se ispituje koje su izvannastavne jezične aktivnosti najzastupljenije, kakva su iskustva i konkretni izvedbeni uvjeti rada voditelja te motivi kojima se uključuju u rad pojedine aktivnosti.

Dobiveni podaci prikazuju da je dramska skupina najzastupljenija skupina u sustavu izvannastavnih jezično-umjetničkih aktivnosti. Iskustva učitelja – voditelja su uglavnom pozitivna te su zadovoljni uvjetima rada, a kao motiv navode osobne interese i ljubav prema određenoj aktivnosti.

The foundations for the creative role of Istrian teachers in extracurricular literary activities

(Summary)

Creativity as the potential of an individual is being thoroughly explored at the present moment. Consequently, spaces which provide the opportunity for the development of creative capabilities are being researched. Extracurricular activities present an outstanding space for self-actualization and fulfilment of creative potentials. The aim of extracurricular activities is to provide each student and teacher the creative freedom to work outside of regular classes. Within this framework, for the first time, a survey has been conducted among teachers – leaders of extracurricular language activities in Istrian primary schools. The survey examines which extracurricular language activities are the most common, what are the experiences and the specific working conditions of the leaders and the leaders' motives to become involved in a particular activity. The experiences of teachers – leaders are predominately positive and they are satisfied with the working conditions. These results suggest the existence of solid foundations for the creative role of Istrian teachers - leaders and present a basis for further research.

Key words: extracurricular activities, creativity, literary education, student, teacher-leader.